

УДК 327.8:341.241.5]:355(470-651.1:477)"201"

Степан ВОВКАНИЧ

**ЧИ МОЖЛИВА
РЕГІОНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ
ПЕРЕД УКРАЇНОЮ
БЕЗ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ
СОЦІОГУМАНІСТИЧНОЇ
ПАРАДИГМИ
МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН?**

Чи не вперше звертається увага на те, що за умов ескалації Росією гібридної війни проти України дедалі більше актуалізується нагальність потреби глобалізації соціально-економічної, духовно-інформаційної, етнокультурної, політично-правової та іншої відповідальності Заходу перед Україною в системі верифікації нової соціогуманістичної парадигми міжнародних відносин та використання для цього синергійного ефекту цивілізованого людства, отриманого від колективної мобілізації його зусиль на протистояння сучасним імпершівіністичним викликам світовому правопорядку, агресіям на суверенітет і суб'єктність ослаблених націй. Ці нації, окрім того, що недостатньо оборонноспроможні і захищені від добре озброєного загарбника, ще потерпають від його злочинно-підступного, гібридно-дезінформаційного голосу, який робить їх безголосими і прирікає бути вічно недочутими.

Ключові слова: історична відповідальність перед Україною, національна ідея, соціогуманістична парадигма, стратегіми і максими розвитку країни.

© С. ВОВКАНИЧ, 2018

ISSN 1028-5091. Народознавчі зошити. № 3 (141), 2018

П'ятий рік гібридної війни Росії проти України вплинув не лише на структуру і темпи розвитку її економіки, соціальних процесів, а й дедалі більше змінює ставлення світового співтовариства до ролі України в історичному і сучасному вимірах. «Якби мені п'ять років тому сказали, що ми говоритимемо про історичну відповідальність Німеччини, й у німецькому бундестазі буде така дискусія, я б не повірила, тому що п'ять-сім років тому в Німеччині важко було говорити навіть про якусь участь або роль України як серйозного гравця під час Другої світової війни», — сказала в Києві посол України в Німеччині (2008—2011) Наталія Зарудна. Йдеться про її реакцію на промову відомого американського історика Тімоті Снайдера «Історична відповідальність Німеччини перед Україною» в Бундестазі ФРН [9]. А відтак на продовження обговорення започаткованої проблеми у ВР України під час міжнародної конференції «Німеччина та Україна в Європі: відповідальність за минуле — обов'язки на майбутнє» [7].

Передусім, важливим є те, що ці заходи чи не вперше торкнулися актуальної проблеми відповідальності перед Україною не в тлумаченні українців. Зарубіжні вчені спробували серйозно розглянути категорію відповідальності не з позиції їх претензій, а значно глибше і глобальніше. Цю справу, американський вчений обмежився лише історичним і німецьким контекстом. Ще суттєвий нюанс: позаяк обговорення відбулося в час літніх канікул, то, як показують спостереження, ця важлива не лише для України проблематика може стати одноденкою, розчинившись у поточному не тільки у медійному, а й в науковому просторах [4]. Адже, і після канікулярного затишшя тематична турбулентність, викликана відповідальністю Німеччини за гібридну війну Росії, не сколихнула інформаційно-науковий євроатлантичний світ. Це не має дивувати, «на жаль, — зазначив в Києві представник Інституту євроатлантичного співробітництва Андрес Умланд, — досі в Німеччині немає інституту, який би займався Україною, а в Україні німецького університету» [7]. Отже, дефініція «відповідальність перед Україною» в умовах гібридної війни Путіна охоплює не лише Німеччину, і потребує широкої концептуалізації.

Захід завжди платив Росії данину — Україною

Для майбутнього суспільного прогресу велике засадниче значення має рефлексія посла Н. Зарудної: «Я хотіла б дожити до того дня, коли ми говоритимемо про історичну відповідальність не тільки Німеччини,

а й Росії за всі ті народи, які вона пригноблювала і продовжує вважати меншовартісними». Проте, відштовхуючись від заартикульованої в Берліні Т. Снайдером «універсальної точки зору» з претензіями на комплексне охоплення періоду Другої світової війни і сучасних воєнних дій гібридної війни Росії на сході України, — американський вчений як фахівець з історії Східної Європи, зокрема тоталітарних режимів, мав би, на наш погляд, ширше і більш суттєво донести світові сенси нинішньої боротьби українців на Донбасі. Адже, у час ескалації загроз глобалізації гібридної війни — це упущення стає планетарним, — і може мати критичні наслідки для розв'язання Росією Третьої світової.

Є ще один вагомий аспект, який не повинен дати порушеній темі стати разовою, а відповідальності розглядатися виключно — як історичній та німецькій. Виступ відомого історика з такої проблематики та й ще — з високої трибуни державної владної інституції провідної країни G7, мав би глибоко відгукнутися в українському політикумі і розширити інтерактивні дискусії в соціально-економічному, політичному, світоглядному дискурсах. Головно, національна еліта України, яка інтелектуально чи не найбільше потерпає від гібридної війни та рашистської ідеології «русского міра», мала б донести світові нові смисли справді інтернаціональної боротьби українців **«за нашу і вашу свободу»**. Адже на Донбасі Путін воює не за Донбас. Україна має бути знищена як джерело правди, що вибиває з-під Росії імперські першокоди, їх європейськість. Недарма, підсумовуючи виступи на київській конференції, керівник Центру ліберальної сучасності Рудольф Фюкс зауважив, що «дуже важливе сприйняття України не лише як жертви, але нації, яка має власну культуру, історію, економіку, щоб вона розумілася як **суб'єкт** історії, а не лише **об'єкт** (підкреслення наше. — С. В.) на великій шаховій дошці супердержав». Але «переплавивши» в імперському казані історію України-Руси, неофюрери Росії, сподобавши набіги на древній Київ, не вгамовуються і не заспокоються. Тому децю дивними є тези промови американського історика, в яких українській нації без неї втулюється дуже неоднозначний концепт відповідальності Німеччини не за криваві дії, що ведуться нинішніми неофюрерами на сході України, а — свідомо чи несвідомо — йде їх підміна аналізом злочинів, вчинених Гітлером у минулому. Гітлер мертвий, однак, злочинне тотально-гібридне мінування Украї-

ни і світу ідеологемами російського традиційного імпершовінізму живе, збагачуючись новим контентом і загарбницьким апетитом.

Дедалі стає очевиднішою потреба не лише міжнародного трибуналу — «Нюрнберг-2», що, поряд з нацизмом, засудить і покарає більшовизм як людиноненависницьку імперсько-російську загарбницьку ідеологію, особливо українофобську; а й міжнародної зустрічі — «Ялта-2», де вкотре обдурений Захід, набувши, нарешті, антибільшовицького імунітету, не віддаватиме Україну, як це вже було в 1944 р., в сферу впливу (насправді нищення корінних народів — українців, татар) Росії. Коли українська нація і в XXI сторіччі стікає кров'ю, то передовсім слід проїнятися зупиненням кровотечі, поповненням втрат, а відтак — не допустити подальше кровопускання на Донеччині, яке — і це очевидно вже всім — не що інше, як імперсько-самовільна кара Кремля за непослух бути даниною. Істрію вчать чи повинні вчити, аби позбутися помилок «тут і зараз», і в майбутньому. Це архіважливо для опрацювання стратегії звільнення тимчасово окупованих частин України, тобто для стратегії деокупації Донбасу та недопущення, аби замість соборнізації України глобалізувалася злочинна регіоналізація за московськими лекалами в європейському напрямі [5].

Маніпулювання і легковаження історією українців, їх націотворенням — це добивання нескорених, яким нині і так важко від нав'язаної гібридної війни. Рани, спричинені анексією Путіним Криму, агресією на сході України, кровоточать і воляють до світу про нагальну радикальну допомогу. Цю справу, промовець цю очевидну злочинність Росії і хибну розгубленість Заходу згладжує, відразу заявляючи, що почне з універсальної (?) точки зору, з проблем ЄС, «як і кризи демократії та верховенства права в США, спричинені багатьма речами; одна з них — це якраз неспроможність дати собі раду з певними аспектами історії». Попри те, він не допоміг з'ясувати несправедливості Заходу щодо України, допущені ні сто років тому в період УНР, ні історії Другої світової війни. Нічого згадувати хоча б про пунктирне накреслення векторів відповідальності чи проектів в контексті гарантій країн — підписантів Будапештського меморандуму — як зараз допомоги без'ядерній Україні захиститися, відновити цілісність, зневажені цінності, аби гідно інтегруватися в цивілізований світ.

У промові відсутня будь-яка дискусія відповідальності Заходу, в т. ч. сучасної Німеччини на саміті НАТО в Бухаресті в 2008 році, коли Україні не було надано план дій щодо прийому до євроатлантичного альянсу колективного захисту. Що, на думку фахівців, могло б унеможливити майбутні воєнні дії Росії проти Грузії чи України. Не згадується й анексія Криму. Недаремне німецький історик і представник Німецького товариства зовнішньої політики Вілфрід Ільге на конференції в Києві відзначив: «Ми повинні думати про те, як можемо допомогти Україні в правовому плані повернути Крим і захистити Україну перед міжнародними інституціями і організаціями, що не можна миритися з агресією проти Криму і його захопленням, при вирішенні конфлікту ми не повинні повертатися до питання про розподіл на сфері розподілу в Європі» [7]. Однак, не згадуються не тільки помилки минулого, зокрема потреба своєчасної і адекватної реакції ООН на анексію Криму, а й в що обходиться українцям гібридна війна на Сході, Заходу — «антитерористична місія» Росії в Сирії, теракти в Парижі, Брюсселі, Англії, важлива низка міграційних проблем, джерельно-пов'язаних з путінським неофюрерством і відновленням «імперії зла». Адже масштаби руйнації від ланцюгової реакції на ці помилки можуть в недалекому майбутньому викликати глобальні катастрофи, доленосні не лише для згаданих країн та міст.

Попри те, ні Україну, що її віддавна тероризує Москва, ні Захід, який тривалий час спостерігає це нищення, а нині — вже не тільки співчуває, а й допомагає, спіч Снайдера, на наш погляд, не заохотить світову громадськість синергійно замислитися над генезою загальносвітових загроз, які дедалі небезпечніше нависають над долею та вартостями цивілізованого людства. Адже не розглядається стратегія причин можливостей (чи неможливостей) надати Україні для стабільного розвитку «план Маршалла-2» через корупцію; чи допомогти іншими довгостроковими соціально-економічними, фінансовими, політично-оборонними заходами. Ба більше, не аналізуються історична відповідальність національних еліт за результати референдумів у Нідерландах, Великій Британії, підтримки введення економічних санкцій проти Росії, проведення нею нових північних і південних газопроводів, які, оминаючи Україну, можуть підірвати як її економіку, так і посадити Захід на монопольну російську енергетичну голку.

Все це має змусити українців глибоко замислитися над не тільки неефективністю коротких банківських траншів Заходу, причинами корупції в Україні, зрілістю українців як нації, врешті, над короткою історичною пам'яттю не лише Німеччини, а й ширше поглянути на проблему: чому євроінтеграційні процеси впродовж 26-ти років нашої Незалежності так важко набувають континентальної відповідальності та сталого розвитку. Невже тільки загроза постсвітських стратегічних ракет, що залишилися в Україні після розпаду СРСР, а не щирі бажання допомогти їй вирватися з багатовікового поневолення Росії, справедливо і вільно жити, інтегрувавшись у вільний світ, змусили на світанку здобутої Незалежності приїхати до Києва тодішніх політичних лідерів — Прем'єра Великої Британії Тетчер та Президента США Буша?! Чому позиція Заходу — хитка? Чому він, бачачи Україну закривавленою, запитує: чи давати їй летальну зброю, чи вона, — не сателіт Кремля? Коли знову «обустряивається» імперія зла, то самозаспокоювання, що не ти, мовляв, твориш зло світу, не є свідченням відповідальності перед рашизмом, щობільше, не є достатнім для оправдання пасивності чи байдужості взагалі, прикладом для молодого покоління.

З огляду на це, задекларована вченим вже згадана немовби універсальна точки зору, навряд чи допоможе обіцянкам молоді — активно засвоїти уроки Другої світової війни. Шкода, але мовець далекий, аби пригадати Європі і собі істину: Захід знову заспокоївся і втратив реальність, а дух **реваншизму** не канув в Лету. Зазвичай він традиційно платив данину Росії, приносячи в жертву державну самостійність України. Тому, розглядаючи історичну відповідальність перед Україною, історик мав би серед багатьох причин таких несправедливих реалій, привернути увагу, особливо молоді принаймні до трьох найголовніших. По-перше, Захід ніколи свідомо не вирізняв з-поміж пріоритетних факторів медіаторську роль і вагу України в структурі стабілізації міжнародної безпеки, яка, за задумами батьків ЄС — де Голля і Аденауера, — мала б простягатися — аж за Урал. По-друге, він ніколи не мав стратегії щодо України як важливого чинника в механізмі поширення євроатлантичних цінностей на євразійські простори. Ба більше, Захід завжди легко засліплювався (чи його засліплювали росіяни) ореолом Москви яко «миротворця» і «захисника» цих цінностей в Україні, Грузії, інших країнах їх панування, де на-

справді придушувалася свобода, нищилися європейські цінності та цинічно порушувався світовий порядок. По-третє, чи не найприкріше, адже світ і нині належно не цінує справді інтернаціональний вимір боротьби українців «за нашу і вашу свободу». Мовець і не згадує, що Україна ніколи ефективно не використовувала і не використовує нині право нагадати світові про боротьбу з більшовизмом, в якій віддали життя герої Круг, Холодного Яру, УПА, Небесної Сотні, захисників Євромайдану, АТО. А забуваючи про це за умов ескалації глобалізації гібридних війн — критично небезпечно для світу і вкрай несправедливо щодо стікаючої кров'ю без'ядерної України.

Отже, перед тим як упродовж всього виступу наполегливо пригадувати злочини нацистів у Бабиному Яру «не для того, — як самокритично зазначив американський вчений, — щоб допомогти Україні», а щоб допомогти «Німеччині як демократії», то про них німці, українці й цілий світ вже давно знають. Але це не допомогло і не допоможе Україні захистити свій державний суверенітет, допоки прийдешні покоління не бачитимуть, що злочинні дії Путіна щодо анексії Криму покарані; допоки не буде каяття провідних країн за те, що для попередження розгулу «зелених чоловічків» своєчасно не були використані наслідки прорахунків, які були допущені під час насилля Гітлера в Судетах. Натомість, сучасна молодь бачить, що розширюється ескалація Росії та нищиться схід України, продовжується її «декомпозицірованіє», творення сепаратистами Донбасу псевдодержави Малоросія на очах і німців, і американців. І марно сподіватися, що, акцентуючи лише на колосальних жертвах Другої світової війни, в т. ч. і українців на всіх її фронтах, можна утаємничити від молодого покоління гірку правду: **тяглість** українського державотворення кров'ю запеклася на відповідальності сильних світу цього. Але й далі не стала домінантою в системі нової політики, яка б забезпечила корінній нації природне право реалізувати свою ідею, мету та державницькі інтереси, шанувати народних Героїв не одного покоління.

Шкода, але світ далі не цинить міжнародного контексту боротьби українців за свободу, як і сто років тому не цинив її за часів УНР чи ЗУНРу в 1918—1919 роках, чи на Закарпатті, де Гітлер в 1939 р. розіграв з Угорщиною, Румунією українську карту. Хіба не Польща розстрілювала на Карпатському перевалі українців, що допомагали А. Волошину вибороти свободу, яких

Угорщина повертала в Галичину? Вояки УНР допомагали полякам протистояти наступу більшовиків на Варшаву, а «винагородою» стало їх інтернування і розгул «пацифікації» на Західній Україні, жахлива тюрма «Берега Каргузька». Вони ж під час народно-визвольних змагань УПА в 1943—1950-х з відома і підтримки Сталіна, дезінформуючи світ і перекручуючи історію, депортували українців і не лише при проведенні злочинної операції «Вісла». Українські етнографічні регіони Польщі (Лемківщина, Надсяння, Холмщина, Південне Підляшшя) перестали існувати. Жителі ж Північного Підляшшя несправедливо і огульно оголошені білорусами, їм нав'язувалася білоруська мова як літературна, а так звані калакути, тобто українці, які здавна проживали на Холмщині, Південному Підляшшя, нині повністю полонізовані. А благополучна і демократична Європа під гіпнозом російських «дез» про націоналістичних укрів, які нібито вбивають «всех русскоязычных», не чує справді вмираючих захисників України. Забуті не те, що колишні загрози аншлюсу, а жертви Берлінського муру та Будапештські гарантії безпеки Україні, що добровільно позбулася третього за потугою в світі ядерного потенціалу. Комплексні і послідовні методи гібридної війни знайомі тільки українцям. А для Заходу — війна далеко: десь там — Росія проти України, плюс якась незрозуміло-гібридна, а поруч — затишок, самозаспокоєння і м'який диван. Світові раби здобутого комфорту забули, що й у III-му тисячолітті не всі країни вважають мир, свободу, право на захист своєї самобутності — цінністю, а ООН (за В. Черчиллем) — Храмом миру.

Москва робить те, що й робила

Росія далі дурить світ, традиційно вимагаючи звичної данини. Чи не час прокинутися і усвідомити перевірену історією істину: апетити Росії ніколи не закінчаться поглинанням тільки України? Росія хоче стати центром **Євразії**, покрити весь **європейський** континент. Хіба не ясно, що тільки згуртована контрсила світу може її змусити відмовитися від цього цинічно-схибленого домагання? Очевидно, п. Снайдера повинна турбувати відсутність належної реакції на підступний расизм як неоімперську шовіністичну модель глобальної імплементації ідеологеми агресивного «русского міра». Як й те, що сильні світу цього і досі не удосконалили функції Ради Безпеки ООН. Україна сама на передньому краю боротьби з агресором, і не видно руху за позбав-

лення його права вето як постійного члена ООНівської РБ, що напад на іншого учасника ООН. Ніхто не поспішає усвідомити очевидну річ: для світу — це не тільки гібридна, а й пілотажна війна, у якій відточуються загарбницько-імперські методи глобального панування божевільної державно-церковної ідеологеми іншого світу — «русского», брехливо-підступного; що «декомпозицірованіє» України сьогодні на її Сході, її федералізація — це фрагментація ЄС завтра. Випробовування українців гібридною війною — це проби Росії щодо глобального розв'язання такої ж, але вже Третьої світової.

Натомість упродовж всієї промови пан Снайдер постулює відповідальність Німеччини за відродження українського націоналізму з таким наголосом, що глушиться голос вмираючих на сході України патріотів, які героїчно віддають життя не тільки за свою свободу. Це дисонує навіть з урахуванням поправки, яку він й сам навів — «свою кар'єру я зробив, пишучи про українських націоналістів». Адже важко погодитися з його рефлексіями: «Україна є причиною війни; якби Гітлер не мав колоніальної ідеї йти війною у Східну Європу, якби не було такого плану, не могло бути й Голокосту» (?). Його не турбує генезис і відмінності (чи схожість) причин не бачення Третім рейхом і СРСР України національною державою в центрі Європи. Для нацистів — вона центр колоніальної їх політики в Східній Європі; для більшовиків — територія просунення світової революції так званого пролетаріату на Захід, корінний народ якої належить русифікувати, насправді донищити як державно-самодостатню націю. Що правда, мовець віддає належне чисельним жертвам загиблих українців проти нацизму, ідеї Гітлера створити в Східній Європі центр, базований на рабстві колоніального режиму нищення і поневолення України. Однак, часто — на правах доброго ментора, намагається «збагатити» пам'ять молодих слухачів історичним концептом із арсеналу власних «наукових» відкриттів: «український націоналізм, українські націоналісти (які є наслідком німецької війни в Східній Європі) були причиною — або однією з причин — великого Голодомору 1932—1933 років». І не тільки Голодомору. «Український націоналізм був однією з причин терору 1937—1938 років». Він був «однією з оприлюднених Сталіним причин депортацій мешканців радянської України (може, й кримських татар?) після Другої світової війни».

І, насамкінець, вкрай дивовижний висновок: «український націоналізм був причиною для вторгнення Росії в Україну 2014 року»?! Що це, як не допомога Росії та її лакею Януковичу трактувати Майдан Гідності націоналістичним переворотом під орудою НАТО, та, врешті, виправдати звернення президента-втікача до Путіна ввести в Україну війська? Продовжуючи дивовижу звинувачень, треба було б українським націоналістам іще приписати заслання царатом Тараса Шевченка до Сибіру, строго заборонивши писати і малювати; Валуєвські та Емські укази і циркуляри про заборону української мови в Україні; злочинне бажання вивести сіх українців до Сибіру (благо, вагонів забракло), нищення радянською імперією української еліти на Соловках; вбивство Петлюри, Коновальця, Бандери та інших патріотів. Чи не про це нині забувають антиукраїнські націоналістичні сили в країнах західного прикордоння?!

Створюється враження, що знаючи історичне невігластво Заходу щодо українського державоелітотворення, компетентний науковець обмежився лишень слушним відзначенням обопільного, наввипередки хитрого відомого бажання нацизму і більшовизму завоювати Україну. «Якщо серйозно поставитися до відповідальності Німеччини перед Сходом, то слово «Україна» має бути в першому реченні». Однак, далі він не дотримується цієї істини, не аналізує відмінність (чи схожість) бажань більшовиків і нацистів ні в історичному контексті, ні у сучасних реаліях. У такий спосіб — свідомо чи несвідомо — далі консервує історичну безвідповідальність Заходу перед Україною, який завжди розплачувався з Росією залежністю Києва. Так вчиняючи, нібито оправдовує нинішнє дещо легковажне ставлення до злочинів росіян проти України, не засуджуючи міфи Росії ні про громадянську війну на Сході, ні будівництво Малоросії. Водночас, будцімто підтверджує слушність сталої імперської мети у виконанні Путіна, сенс його мотивів і домагань; адже, йому без завоювання України, золотoverхого Києва — батька городів руських, — світовим гегемоном не стати. Якщо німецького командира поліції під час придушення повстання у Варшавському гетто, не покидала, за Снайдером, думка про Україну як житницю, країну молока і меду, то мимоволі спадає на думку: чому ж сучасних і майбутніх путіних не може переслідувати схилена імперсько-завойовницька мета — перевершити чи хоча б зберегти «досягнен-

ня» вождя всіх країн і народів генералісімуса Сталіна?! І агресора Путіна можна «зрозуміти» в його авантюрній грі на світовій шахівниці. Якщо московитам вдалося безкарно вкрасти ім'я в Україні-Руси, то чому б зараз Росії не стати центром Євразії? Але для цього треба утримати завойовану європейськість, не обійтися без вдовоної цивілізованості, без адаптації світу до поглинання суверенітету Української держави як норми, хоча історичні коріння українців віддавна в центрі Європи! Мовець не акцентує, що ціна цього адаптованого злочину — нищення українців як нації. І недопущення його — історична і сучасна політична, духовно-моральна, безпекова та інша відповідальність і місія не лише Німеччини перед Україною як передтечією того, що може спіткати людство, якщо його знову обдурять і присплять лукаві «вселюдські миротворці» з Кремля! Програють усі, сподіваючись, що Захід, мета якого — безпека, праця і високі стандарти мирного життя для своїх виборців, — «відкопає сокиру», аби допомогти українцям вибороти хиренну, за Шевченком, довгождану волю. Та чи не найстрашніше станеться, коли фетиш індивідуального м'якого дивану, містечкового гонору погубить гуманність націй і людства, пасіонарність їх духовно-інтелектуальних ідей — здобутків геніїв людської думки і праці.

Що поза людиною і нацією — фарисейство

Пора зрозуміти вселенський соціогуманістичний сенс слів Івана Франка: «все, що йде поза рамами нації, се або фарисейство людей, що інтернаціональними ідеалами раді би прикрити свої змагання до панування одної нації над другою, або хоробливий сентименталізм фантастів, що раді би широкими «вселюдськими фразами» покрити своє духовне відчуження від рідної нації» [11, с. 284]. Росія (царська, біла, червона, православна чи атеїстична) традиційно креативно-злочинно завжди по-імперському синтезувала, збагачувала і фарисейськи використовує і нині ті прийоми. У Польщі для комуніста (секретаря чи рядового члена партії), віруючого католика чи ні також на першому місці — «естем поляк». Щодо українців, то їх і росіяни, і поляки жорстоко переслідували за заклики до національного самовизначення, паче того — до визволення, самостійності. Очевидно, що Тімоті Снайдер — не фарисей в любові до своєї нації, але стосовно інших народів і народностей, то його інтелект мав би більше наближати свідомість європейців

до потреби глобалізації **соціогуманістичного** захисту національного відродження всіх уярмлених. Зокрема, допомогти Європі, в т. ч. Німеччині зрозуміти загрози і виклики українцям їх подальшого національного знеособлення імпершовіністами Росії, найперше, в спосіб тотального нищення їхнього рідного слова як Логосу корінного (титульного) народу, що дав назву державі в центрі Європи. Допомогти широкому суспільному загалу уявити очевидну істину: споконвічно видимі джерела існування Росії — це агресивні війни, а невидимі — брехня. Для неї завжди і повсюдно сусідній народ — явище не тривале, до повної його колоніальної асиміляції як «братнього», що тимчасово займав «нашенську» землю, себто російську. Загарбати цю землю, сусідський дім, відправивши власника в кращому випадку до Сибіру, — опрацьований механізм «обустройства», реалізації великодержавної ідеї і самодержавної дев'яльної поведінки щодо українців, грузин та інших сусідніх народів.

Зрозуміло, що п. Снайдеру, який вперше торкнувся, навіть більше, наважився ввести в науковий обіг дискурс історичної відповідальності Заходу перед Україною, важко було втілити системний розгляд Української Національної Ідеї (УНІ) як такої, що розвивалася у ворожому зовнішньому оточенні шовіністично налаштованих великодержавників, з одного боку. З іншого, — саме вони час від часу на очах світу ділили Україну і в ХХІ сторіччі далі агресивно діють. Тобто, окрім відкритих воєн, перманентно ведуть невидиме (скрите гібридне, інформаційне) внутрішнє насилля над українцями задля їх ізоляції, денаціоналізації та асиміляції, цілеспрямовано перешкоджаючи національному самоусвідомленню і самоствердженню в колі світових культур, мов, економік, ринків, цінностей тощо. Це диктує сенс системного підходу до УНІ, який охоплюватиме два етапи її розвитку. Перший — Українську Ідею яко символ (гасло) національних змагань українців (приміром, «здобудеш Українську державу, або загинеш в боротьбі за неї»); другий — державотворчий («побудуємо Європу в Україні»), де її складові стають (мають стати) **стратегемами розбудови** національної держави та **інтеграції** в європейське співтовариство [2].

Росія, як і кожен ворог УНІ, насамперед розстрілювала її носіїв, цілячись в духовно-інтелектуальне Слово народу. Вона ніколи не визнавала і не визнає нині жодної відповідальності перед Україною за ни-

щення її державної самостійності, національної ідентичності, особливо жорстоке переслідування національних еліт. Завжди і зловмисно перешкоджала активізації духовно-інформаційної мобільності (ДІМ) корінного народу, спеціально гальмуючи і перериваючи тяглість його розвитку, завідома прирікаючи на денационалізацію, ерозію історичної пам'яті та духовну смерть. Саме, на наш погляд, підвищення цієї мобільності української нації, її людини, — визначальне в структурах освіти, науки, культури, мови як соціант збереження національної ідентичності, яка детермінується неперервністю процесів державотворення, потенціалом духовно-інтелектуальним розвитку людини і нації. Тобто тяглістю культурного розвитку народу, який досягається як перманентністю передавання знань, досвіду, традицій, цінностей тощо по вертикалі — від покоління до покоління, так і творенням нових знань, наукової інформації по горизонталі — на рівні одного покоління, а також шляхом синтезу цих двох напрямків креативної активності для формування творчого середовища по всій площині національного простору. Хто гальмує чи гальмував таку мобільність іншої нації, ступивши зі зброєю на її землю, той заважав їй історично, економічно, соціально, культурно, морально, безпеково самоусвідомитися і самоутвердитися, а, значить, — окупант, **відповідальний** за нищення цієї країни, в т. ч. і України.

Аксіомою для нащадків є також, що Росія ніколи не недотримувалася добросусідських відносин з Україною як з рівним самостійним державним суб'єктом, не визнавала національну ідентичність (тотожність) українців, проблема гармонійного розвитку яких може бути відрефлексована і сформульована тільки в рамках національної Ідеї. Це пояснюється тим, що Москва не може сприйняти нас, українців, як древню націю, історично закорінену у власну землю, свою самодостатню окремішню мову, відрубну культуру, питомі звичаї, традиції тощо, щобільше такими, що незалежно і вільно вибрали інтеграцію в європейське майбутнє. Це, власне, є її шовіністично-великодержавною домінантами у взаєминах з Києвом, які вирізняли московитів в минулому, а ще більше відрізняють нині. Захід має зрозуміти, що поряд з Росією самостійна держава Андорра — неможлива. Рубікон давно перейдено. Якщо Європа цього не усвідомлює, то американський історик, підкреслюючи німецьку відповідальність в минулому, мав би хоча тезово засте-

регити українців від помилок в майбутньому, зокрема допомогти їм стати вище партійності, кар'єризму і популізму заради спільної розбудови майбутньої **національної держави**. Бути націоцентричними, керуватися єдиними соборними інтересами та емерджентно удосконалювати складові ідеї свого українського державотворення, його якісно нових **структурно-функціональних стратегем**, які диктує **XXI сторіччя**, — **Україна: соборна, українська і гідна цивілізованого людства**. Формула **СУГ** (соборність, українськість, гідність) проектує візію і місію сучасної національної ідеї, а її складові слугують своєрідними **СУГестіями** впливу на опрацювання **стратегії** розвитку модерної держави України, якісно поліпшуючи її як систему через механізм емерджентності. Тобто як суспільну систему, для якої людина, нація і цивілізований світ стануть **триєдиним** підґрунтям, де складові **СУГ** — основоположні маркери і орієнтири **поступу**, випробувані упродовж тривалого історичного часу всіма цивілізованими державами. Передовсім йдеться про поступ духовний, який передбачатиме не лише територіально-просторову, а й духовну **соборність** українців — їх єдність і спроможність разом, толокою, синергійно творити власну державу на нових ідеологічно-цивілізаційних засадах, консолідуючись і об'єднуючись національно. Себто розвиватися на засадах, які уможливають зберегти національну **ідентичність** (тотожність) в системі **аксіологічних** (ціннісних) аспектів **цивілізованості**, що емерджентно забезпечується по-сучасному якісними процесами інтелектуалізації, гуманізації, елітарізації та екологізації розвитку культурного розмаїття світу.

Такий широкий системний підхід до відбору націотворчих факторів уможливує порівнювати: наскільки той чи інший народ сконсолідований внутрішньо та **інтегрований** в зовнішній світ як єдина спільнота; наскільки він свідомо **ідентифікований**, а **інформаційно** (освітньо і науково) підготовлений як **нація**, якій притаманні ознаки цих **трьох «і»** цивілізаційного розвитку; як ефективно використовує їх для розбудови своєї держави. Тут важливим є не лише процеси звичного **планування** та **прогнозування** використання державотворчих чинників, а й новітнього **стратегізування**, що, ґрунтується на верифікації складових національної ідеї як стратегем **розвитку**, невід'ємних від коротко-, середньо і довготривалих планів розбудови **держави**, її канви. Отже, **strate-**

геми — це генеральні напрямні державотворення, за дорожньою картою яких має рухатись і самовіддано працювати нація, аби не провалитися (чи її не перекинули, найперше сусіди) в небуття.

У цьому випадку **максими** розбудови — це фундаментальні світоглядні **принципи**, які проєктують вектор поступального руху нації, її ціннісні орієнтації, тобто служать дороговказами суспільного **руху** об'єднаних громад і спільноти загалом. Себто руху до бінарного соціогуманістичного захисту і людини, і нації; до гармонії загальнолюдських, європейських і українських цінностей, яким не властиве насильне домінування євразійського-тоталітарного «руського міра» як шовіністичної ідеології загарбання чужих земель, культур, майна, активів тощо. Українці на Майданах кров'ю довели, що в умовах агресивного оточення не дестабілізують світовий порядок, а вибирають канву цінностей цивілізованого людства; сповідують не ядерні амбіції тоталітарно-злочинних режимів з їх терористичними актами, гібридними війнами, не розпалюють сепаратизм, шовіністичний націоналізм, а поважають соціальну справедливість, суверенітет народів і права кожної людини.

Отже, упереджено не заносьмо українців ще раз на «чорну дошку» ідеології націоналізму, щоби більше — довоєнного. Це ідеологія **поневоленого** народу, яка історично майже відійшла у минуле разом з її авторами — топовими загарбниками ХХ сторіччя. Її, власне, притаманна жорстокість, започаткована більшовизмом, фашизмом, нацизмом як доктринами державного нищення «інших» народів, загарбаних мільярними силами цих людиноненависницьких систем. При них використання алгоритму реалізації національної ідеї поневолених українців у форматі нинішньої соціогуманістичної формули СУГ було, за І. Франком, — «поза межами можливого». Навіть сьогодні при відродженні тоталітаризму в Росії існує загроза втратити шанс на самостійне національне буття, на національну безпеку без вступу України в систему колективного євроатлантичного захисту. Хоча ідеологічні засади нашого державотворення нині, як і завжди, — соціогуманістичні. Україна ніколи не була виключно для українців, упівець ніколи не воював на землі іншого народу, не посягав на його землю, підступно називаючи це надаванням «братньої допомоги». Не забуваймо це і не спекулюймо на псевдоінтернаціоналізмі росіян, водночас приписуючи українцям — радикальний

націоналізм. Адже, духовно-інтелектуальна еліта останніх завжди проповідувала соціогуманізм як ідеологію глобальної безпеки і регіонального збереження національної ідентичності, закликала «і чужому навчатись, і свого не цуратись», а УПА боролася «за волю людині й волю народам». Ще сторіччя тому Президент УНР Михайло Грушевський вважав українцем кожного, хто живе в Україні, любить її і працює задля добра українського народу. А Іван Франко ще у 1913 році наголошував, що «потрібно витворити з величезної етнічної маси українського народу українську націю, суцільний культурний організм, здібний до самостійного культурного й політичного життя, відpornий на асиміляційну роботу інших націй, відки б вона не йшла, та при тім придатний на присвоювання собі в якнайширшій мірі і якнайшвидшим темпі загальнолюдських культурних здобутків, без яких сьогодні жодна нація і жодна хоч і як сильна держава не може остоятися» [10].

На початку дев'яностих років ХХ сторіччя видавалося, що Українську Ідею вже минув час утисків сусідів і жорстокість боротьби, і вона, ставши основою державотворення, акумулює візію і очолить ходу нації в цивілізаційний світ. Натомість Україна і українськість — в небезпечній гібридній загрозі. Нібито зрозуміли, що для національної її безпеки потрібна сильна власна армія і надійний колективний євроатлантичний захист, сильна економіка. Але і без соціогуманістичних стратегем **розбудови національної** держави Україна ХХІ століття, де українець її патріот, захищає свободу, рідну мову, свою землю і традиції батьків, як поляк, француз чи інший європеець, — не обійтись. І ці патріотичні ідеологічні вартості безвідповідально називати націоналістичними, навіть тоді, коли цілеспрямовано і все життя шукати причетність нацистів до імпорту українських націоналістів і націоналізму. Якби ми це уяснили, то давно символічними знаками достоїнств нації та розбудови Української держави, яка не шкодила б нікому, на Хрещатику замість лютого ворога УНР Леніна стояв би пам'ятник авторам слів і музики Державного Гімну України; в Львові — борцям за волю України проти потрійної (німецької, совєцької і польської) окупації, а в Харкові — автору гасел «Геть від Москви» і «Даєш Європу!» Українці не лише під час Революції Гідності заплатили кров'ю за свою Незалежність, за право очистити інформаційний простір України від імперської ідеоло-

гії «русского міра» як царсько-більшовицько-церковному спадку, а й від російських танків, заборон «старшого» брата вільно йти в люди з тими, кого нація вважає Народними Героями. Тільки засліплений ненавистю до України не бачить, що українські патріоти йдуть в Європу не лише з Бандерою, а з великою культурою і багатим досвідом боротьби з тоталітаризмом ХХ і гібридною чумою ХХІ сторіччя!

Отже, навіть без високих студій зрозуміло: Die Ukraine потрібен не більшовицький псевдоінтернаціоналізм, не німецький нацизм з поділом людей на *Übermenschen und Untermenschen*; не імперський націоналізм, густо замішаний на великодержавному шовінізмі та одержавленій церкві, а **соціогуманізм** як нова парадигма бінарного захисту людини і нації в контексті культурного розмаїття світової цивілізованої людності. Запропонована парадигма — це не лише ідея нової доби, вона диктує нову — соціогуманістичну форму **відповідальності**: розвивайся сам, допоможи чи принаймні не перешкождай розвитку іншого. Її платформа акумулює і гармонізує три вектори розвитку української (і не тільки української) спільноти: **людиноцентричність** (повага людини), **націоцентричність** (збереження ідентичності її нації) та загальнолюдські цивілізаційні цінності як гідне використання досягнень **цивілізованого** світу для розбудови держави титульного народу. Звичайно, не будьмо наївними, як сто років тому в часи УНР. Посеред наших захланних сусідів соціогуманістичні ідеологічні засади українців мають бути забезпечені надійним євроатлантичним захистом, а прогресивні політики світу мають працювати задля того, аби поруч з захисником АТО стояв натовець. Тому першорядне завдання духовно переродженої Німеччини — це допомогти світові уявити небезпеку великодержавного рашизму, що обростає фальшем миролюбства як пропагандистської сутності імперської ідеї «русского міра». Не дати Росії зомбувати світ псевдолегендами, що нібито вона «змушена» утихомирювати непокірних грузин, українців, молдаван. Насправді, — цинічного використовує заяложену фразеологію як шір інтернаціональної «допомоги», «гуманітарних» коридорів, постачаючи на Донбас своїм найманцям зброю для загарбання чужих земель, нищення шкіл, лікарень, збиття літаків з дітьми на борту, розстрілу національно-визвольних Ідей, Рухів, Майданів.

Завадити демагогічно-досвідченим дипломатам Росії, які успадкувавши багатий пропагандистський

досвід більшовиків, обстрілюють національно-визвольні рухи, знеособлюють людину і знеодержавлюють нації пострадянських республік, використовуючи при цьому страшилки націоналізму як жупела демократії, «униження русскоязычных», джерела колабораціонізму з німцями тощо. Хоча, як доречно зазначає пан Снайдер, «з німецькою окупацією співпрацювало більше членів Комуністичної партії, ніж українських націоналістів», переважає критика останніх. Визнаймо, що часто-густо воду брехні на російський млин пропаганди ллють й нинішні крикливі ура-патріоти, які є, або засланою і прихованою «п'ятою колоною», або, невміло взявши на озброєння боротьбу націоналістів воєнного періоду як ідеологію поневоленого народу, не використовують дискурс стратегем розбудови новітньої національної держави ХХІ століття, не опрацьовують складові національної ідеї як **стратегем** державотворення в Україні. Сусідів не вибирають, але щодо їхніх чеснот (відповідальності перед Україною, добродійного ставлення до її національній ідеї чи посягання на неї), то визначитися зобов'язані — зроду-віку! Тоді, і лише тоді, набудемо імунітету проти опіуму «вічної дружби», союзу тільки з великим «старшим братом» як єдиними запоруками існування на світі. Тоді, власне, будемо готові до удару «брата» в спину; тоді перестанемо бути, як нам дорікав ще Франко, — «малими і неприготованими»; не матимемо регіональних президентів-втікачів, бо творитимемо справжню загальнонаціональну еліту, а президентів-патріотів готуватимемо з дитинства — в сім'ях, садочках, інститутах та інституціях.

Врешті-решт, варто погодитися з прикінцевими словами Снайдера, що «коли ми дивимося у вічі Брежнєву, коли маємо вибори за виборами з популістами, коли стикаємося зі зменшенням демократичності Сполучених Штатів — саме в цей момент Німеччина (і не лише вона. — С. В.) не може дозволити собі помилково розуміти ключові питання своєї історії... Неправильне розуміння історії України тепер, коли Німеччина є провідною демократією на Заході, матиме міжнародні (тяжкі світові. — С. В.) наслідки... Нині для українців війна — це щось, що відбувається тут, а не десь там (колись відбувалося. — С. В.)». Відповідальності вимагає не лише втручання Росії у виборчі процеси США чи деінде. Нещодавній марш польських націоналістів у Варшаві насторожив Європу. Європейська єдність важливо для всіх, аби не по-

магати творити посеред Європи (*mitten in Europa*) середовище, де в шафах наші сусіди далі скриватимуть скелети з великодержавними шовіністичними ідеями. Нехай **мертві не тримають за руки живих**. Націю творять «живі, мертві і ще ненароджені». Ця Шевченкова максима тяглості суспільного розвитку має бути відрефлексована у контексті боротьби України «за нашу і вашу свободу» та вдячності світу за її справжній інтернаціоналізм. З іншого боку, — посилення відповідальності Заходу: як допомоги протистояти поневоленню України гібридною війною, яку глобалізує Путін і самозвані наші «брати» традиційно пофарисейськи представляють світові «умиротворенням» українців як нібито нерозумних учасників внутрішньо-регіонального конфлікту.

Узурпуючи історії націй, загарбуємо їхнє майбуття

Поневолювати інші нації американський історик назвав в Берліні — «звичками розуму». Навряд чи поневолять інші народи в спосіб «колонізації, агресивних воєн», щоби більше, скриваючи справжні загарбницькі наміри під всілякими брехливими брэндами — інтернаціональне, братнє, тимчасове введення обмеженого військового контингенту, «умиротворення» тощо, — продиктовані великим розумом, а не традиційно-захланними, загарбницькими мотивами та привченням до брехні. І, як свідчить історія, відвчати від цих душевних дев'яльно-поведінкових звичок їхніх любителів дуже важко, не вдаривши спільно і боляче по відчутному місці самозваних «інтернаціональних альтруїстів», які визнають лише силу, передусім — військову. До їхньої глибокої душі розумом не дістати, чи пак — «умом не понять». Перероджена Німеччина і Україна це добре розуміють і є стратегічними партнерами. Канцлер ФРН Ангела Меркель активно помагає припинити кровопролиття на сході України і є сподівання, що після чергової недавньої перемоги на виборах — її добродчинність не зменшуватиметься. На фоні розквіту в політиці ексцентриків, хочеться вірити в прийдешню духовно-інтелектуальну еліту ноосферного рівня розвитку. Годимося, що «Макрон не напише офіційної історії Другої світової війни у Франції». Але, як Президент Франції, може зробити Францію історично відповідальною за недопущення розв'язання ексцентриками Третьої; вплинути на виконання Мінських чи інших, більш справедливих для України і чесних до-

мовленостей, в яких відповідальними перед нею — без'ядерною — за деокупацію та терміни її реалізації буде не лише Німеччина, а усі країни-підписанти Будапештського меморандуму. І так звана національна еліта буде занята не маршрутами Саакашвілі по Україні, а стане потужним патріотичним класом. І Світовий Конгрес Українців активніше працюватиме з достойними народними обранцями ВР і поза нею. Тоді, може, й нардепи замість відпусток проведуть парламентський міжнародний захід на тему «Посеред Європи: відповідальність перед Україною підписантів Будапештського меморандуму (обов'язки і гарантії на майбутнє)». І владна опозиція, замість очолювати у спеку на Хрещатику (сплановану не в Україні) ходу, організовану і профінансовану церковниками Московського патріархату, подасся до кремлівського Володимира та попросить, щоб він не фальшивив, а зволив віддати найманцям наказ — не стріляти. Тобто замінити на сході України «руській мір» на справжній — християнський мир, припинивши українофобію та розпалювання війни між народами, щодо яких, як виходить, Росія перед людством дуже історично довго і надто брехливо — тяжко грішила, називаючи братніми. Щодень українцям Путін криваво доводить зворотнє: «не братья вы нам, даже не сводные». Щоб припинити кровопролиття, треба усвідомити: найманці нас не зведуть і не об'єднають. Потрібне довготривале і ґрунтовне пересновування! І, найперше, в духовно-інтелектуальній, світоглядній сфері, а, значить, потрібен розум — істинно великий і добродчинний. Але хіба і без «нашого Вашингтона» не зрозуміло: потрібні стратегія національної безпеки, а не імплімент головнокомандуючого військами України, яка воює на Сході; не відкриття на Заході проти неї нібито невинного «другого фронту» брехні, а правда про борців за національну ідею.

Небайдужий американський вчений доходить правильного висновку, стверджуючи, що «російська зовнішня політика полягає в тому, щоб поділити історію Радянського Союзу на дві частини: добру частину, яка є російською — і погану частину, яка є українською»... «Визволення — російське, колаборація — українська». Росіяни патріоти імперії, українці ж — націоналісти, хоча вони на своїй землі розвивають економіку своєї вітчизни, рідну мову тощо. Для українців такі перекручення не — новина, але ж ті гібридні прийоми спокусили наших західних сусідів відкрити «дру-

гий фронт» проти бандерівців. Однак, для нас має бути надважливим інше: історик Тімоті Снайдер глибоко проникає в речі, коли критикує імперсько-шовіністичні міфи ««про Україну як країну, яка не відбулась, або, що українці не справжня нація, чи що поділені культурою»; що це «не є чимось невинним — це спадщина спроби колонізації людей, яких не вважали людьми». Путіні і зараз не навидять українців-патріотів, їхню світоглядну іншість. Беззаперечно його дипломатам легко схилити світ «плутати Радянський Союз з Russland. Але це не є невинним». Доктор Снайдер також на висоті, коли застерігає Захід від нібито невинного поширювання російських нісенітниць, що, мовляв, «ніколи не було українського народу чи ніколи не було української держави». Чи не тому агенти Кремля вбили головного отамана військ УНР?

При такій логіці міркувань щодо України слушне очікування, що пан Снайдер підкреслить потребу не плутати, паче того, усвідомлювати відповідальність за зловмисно-неправдиве наповнення російськими політиками назви «Russland», водночас розмиваючи «Die Ukraine», категорично заперечуючи сенс її Національної Ідеї. Українці ждуть адекватної оцінки постверсальських (і не тільки) небилиць кремлівських диктаторів про «русскую Анну», що справді окультурило Францію. Однак, приїхавши до Франції з Києва, померла до фіксації літописцями географічної назви Москви як поселення племені московитів на підмосковних болотах. Світ має не тільки належно реагувати на не перші хибні згадки про княжну Анну Ярославну — дочку київського князя Ярослава Мудрого як нібито далеку попередницю кремлівського неодиктатора Путіна, що прибув у Францію, мовляв, для нібито продовження давно започаткованої культурної місії київських князів і княгинь. Час припинити імпершовіністичну брехню рекрута з рядів КДБ разом з попередніми «відвертими» його зізнаннями Президенту США Бушу-молодшому, що Україна, мовляв, ні історії, ні куска своєї землі, ні власної державницької ідеї, ні мови — не має. Важливо, аби наші західні сусіди нас не принижували, вивчаючи боротьбу УПА в кадебістському тлумаченні, і не вимагали після півсторіччя ексгумації полеглих на своїй і за свою землю героїв.

Нахабство Москви набуває розмаху і вимагає серйозних системних досліджень. Брехня, присвоєння історії Русі-України, зазіхання на землі сучасної До-

нечини стали робочим інструментом російських неофюрерів, ознаками не лише їх нецивілізованості, комплексаторами імперської агресивності, а й прояву комплексу ідентичної неповноцінності на ґрунті заздрості високої культурі древнього Києва та ненависті до життя-буття сучасних українців, до їх захисних євроатлантичних намірів, до імплементації європейських цінностей, кристалізації власних національних інтересів. Однак, зазіхання Росії на право диктувати українцям бути чи не бути їм вільною нацією не тільки не є причиною для Заходу, аби не думати про відповідальність перед Україною, а, навпаки, допомогти усвідомити загалу цю відповідальність як глобальну, нехтування якою може мати непередбачені наслідки для світу. Нікому не вдасться «вмити руки» від глобалізації Росією гібридної війни, яка може перерости в Третю світову. І на цьому фоні боротьба Польщі за визнання лідерства у протистоянні з «руським міром» — це давній синдром марнославства, віртуального «моцарства», і не більше. Чи не через нього занепали Велике Балтійське князівство і нині належно не використовується співробітництво країн Балто-Чорноморської гряди, відсутній сектор східноєвропейської політики ЄС? Головне зараз — це мобілізація сил провідними демократичними країнами світу, синергії націй на боротьбу з інформаційними фейками та злом насилля військової агресії Путіна. Правда — смертельна для нього і російської імперії. Щоби не спізнитися, треба якомога швидше усвідомити небезпеку «закривання очей» на викидання «імперією зла» в ефір не тільки пропагандистських «дез», що Росія, мовляв, перемогла в минулому німецький нацизм, а зараз — терористів ІДІЛу. Адже в тумані «дез» важко уяснити, що насправді Путін підтримує тоталітаризм сірійського президента; чи, скажімо, що Росія ніколи не припиняла денационалізувати українців і викидати їх з рідних гнізд, прикидаючись такою собі невинною, мирною — «матрошно — окультуреною», природно — інтернаціональною зозулею.

Західні сусіди України її денационалізацію мовчки спостерігали і очікували. І нещодавно прийняття закону «Про освіту», за яким лише, як і належить незалежній державі, навчання передбачається вести державною мовою, засвідчило: старе дає себе знати і ослабленій війною Україні важко знайти співчуття однодумців, каяття і милосердя. Навпаки, — вона зустріла «дружній» опір по всьому периметру свого при-

кордоння. Сусіди виявилися далекі від соціогуманістичних підходів до відродження української мови. Усі заодно з імперською Росією: щоправда, поки що заточені на відміну від її псевдоінтернаціональної русифікації, **регіонально** — на подальше локальне опоячення Галичини, мадяризацію Закарпаття, румунізацію Буковини. Кожен окремо бачить свою долю поділу і, шкода, не задумується, що Росії потрібна не лише ціла «русская» Україна, не тільки весь простір поза нею, а й «вся Вселенная должна быть русской».

Отже, чи ліберальна спільнота західних сусідів досягнула критичної маси, необхідної для становлення лідерським політичним класом, чи далі лише помагатиме загалу дотримуватися більш-менш достойного вигляду, без глибини альтруїзму і співчуття до русифікації України, — покаже час. На ренесанс бажань нашого західного прикордоння повернути минуле ми звертали увагу давно [3]. Рівно ж — на соціогуманістичний бренд (соціо — суспільний, людський; гуманістичний — людяний) як майбутній напрямок гуманітарної політики молодій Україні, як курс нових світоглядно-ідеологічних засад її державотворення, бінарного захисту уярмленої сусідами людини, коронної нації, зокрема її природного права безперешкодно передавати з покоління в покоління рідною мовою традиції батьків. Цей бренд не лише у сусідів не знаходить урядову підтримку. Не все людське — виявилось людяним. Чи причиною є лише те, що Захід не припинив розплачуватися з Москвою даниною у вигляді надання права включати Київ, Мінськ, інші колишні радянські республіки в сферу «русского міра», тобто знову віддає на поталу і подальше розтерзання північному ведмедеві інші народи і народності? А, може, не хоче чути Масарика, Гавела, Гедройця, Куреня, Бжежинського? Чи не в стані усвідомити мудрий заклик Папи Івана Павла II: опертися в сусідських взаєминах на максимум **каяття** — «прощаємо, і просимо вибачення» — як державно-непорушне, щиро-співчутливе та соціогуманістичне?

Чому серед чинників, які впливають на становлення кожної нації як державотворчої цілісної спільноти і, відповідно, можуть також комплексно застосовуватися і застосовуються в гібридній війні для гальмування процесів державотворення, не виділяємо хоча б умовно три великі блоки? Насамперед видимий — матеріальний: територія, національна економіка, торгівля, об'єкти соціальної інфраструктура тощо. Далі,

духовно-інтелектуальний (освіта, наука, культура, релігія, суспільна пам'ять, традиції, національна свідомість, цінності, ментальність і т. ін.) та інформаційно-комунікативний (мова, засоби масової інформації та комунікації, видавнича справа, суспільні мережі та інститути, міжнародні зв'язки тощо). Вони — основоположні в формуванні націй, а загарбання чужої землі є засадничо-злочинним, таким, що передусім визначає окупацію і відповідальність за неї. Власне, загарбники, завоювавши землю інших націй, заважають їм стати вільними і суверенними, в т. ч. нам, українцям. Саме нерозуміння націотворчої глобальності наведених основних чинників — велика завада досягти нині сталого порозуміння між сусідами, об'єднатися і забути історичні конфлікти перед загрозою глобалізації гібридизації. Але якщо чи то Росія не вибачається ні за геноцидний Голодомор 1932—1933 років, ні за розстріли української еліти в Сандармоху; чи то Польща ні за порушення Сент-Жерменського договору щодо прав українців Східної Галичини, ні за «пацифікацію», закатованих в «Березі Картузькій», депортацію з рідних земель корінних українських субетносів — лемків, бойків, нищення їхніх культурних середовищ, то сутички між поляками на землі української Волині, дружба між пізнім Пілсудським та Гітлером, за якою ностальгують неонацисти, в т. ч. й польські, довготерміновий арешт Бандери чи вбивство нацистами в тюрмі не без поляків двох його братів — відходять на задній план і стають зручними для локально-партійного маніпулювання та спекулювання якоюсь «бандерівською ідеологією».

На превеликий жаль, польські партійці не без особистих зацікавлень підмінили поняття. Досягнутий цивілізацією абсолют прав людини, порядку і справедливості монополізували як бренд і послуговуються для підняття передвиборного рейтингу, роз'ятруючи ненависть до борців за волю України, валяться поставлені їм пам'ятники, насправді проти них на угоду Росії відкрито «другий фронт» наклепів тощо. Шкода, але захищені парасолькою НАТО, проповідники справедливості забули, як й пан Снайдер, що є націоналізм соціогуманістичний — загальнолюдський, визвольнопатріотичний, а є шовіністичний. Його рушійна сила — це великодержавність, етнічна зверхність, гонор аж до пихатості, схилена расова вищість аж до ненависті «інших» (Велика Росія, Польща від можа до можа, Румуне Марє; Львув — польське място, Се-

вастопись — город русской славы тощо). Тут мотив — не захист і збереження в агресивному середовищі національної ідентичності поневолених націй, а анексія чужих земель, «обустройство» своєї будиного священної, але, за світовою оцінкою, «імперії зла»; зазіхання на чужі «креси», добивання сусіда і повернення до старого — панування над ним, ослабленим, в т. ч. і тобою. Той, хто поневолював українців, безвідповідально нині відкриває проти борців за волю України «другий фронт», бездумно (чи навпаки, зловмисне) повторює за росіянами звинувачення в етнічному націоналізмі, у зраді мазапенців, петлюрівців; ба більше, у геноциді поляків на Волині — бандерівцями, уникаючи правди про їхню боротьбу за визволення своєї землі, рівні права для рідної мови, питомої культури. Лише очорнення боротьби, особливо очільника, що був ізольований, і цілковита мовчанка про низку важливих об'єктивних критеріїв: одна нація була панівною, мала власну державу, воювала на чужій, не своїй землі, а друга — підневільна. Чи не з цієї причини поневолені нині не проголошують: міста Перемишль, Холм і т. д. заснували Київські князі? А можуть вдатися і до історичної правди — тому уважно дивімося на передні і задні колеса довгого та непередбачуваного воза історії.

У цьому плані соціогуманізм включає також відповідальність однієї нації перед іншою, уможлиблює суспільний діалог, щире каяття і прощення, нарешті, вимагає розрізнення націоналізму **гноблених**, громадський і громадянський морально-психологічний мотив яких — це **звільнення** від об'ємів «старшого» брата, «огня і меча» сусіда, що придушував вільний дух українства, ділив і хоче далі ділити їх рідну матінку — землю. Прикро, що деякі недаленовидні політикани раптом стали бачити продовження сторінок трагічної історії польсько-українських відносин лише на ґрунті своєї зверхності, колишнього «моцарства» і диктату, а не в стратегії дружньої майбутньої співпраці та нових рівноправних взаєминах двох сусідніх народів. Рашизм обопільно небезпечний, тому акцент має бути не на **мартиролог** давніх трагічних конфліктів, а на чинники **майбутнього** добросусідства! Шкода, що антиукраїнські сили створюють ілюзію, що вільна Польща можлива без вільної України, успішно, політизувавши історію, заграють з суспільним загалом за для піару своєї великопольськості; користуються не соціогуманістичним принципом — пробачаємо і просимо вибачення, а, як і колись, не кращим станом

України, — стікаючою кров'ю у війні за звільнення своїх регіонів від російської навали.

Виокремленні вище блоки генези націй — комплексні і, окрім видимого важливого фактора землі, включають в себе іще низку вагомих якісних характеристик і достоїнств, які внутрішньо притаманних людині та її нації: національний рівень колективної свідомості, згуртованості як нації, демократизації політичного життя та, врешті, інтеграції в європейські, світові структури, темпи вступу в які детермінуються креативним потенціалом національних еліт, волею їхніх лідерів, патріотичністю світогляду та оперативністю прийняття інноваційно-інтелектуальних рішень, широтою мислення, прогресивністю ідей та інших духовно-моральних якостей [8]. Саме вони надихнули українців усунути еліту, що зосередила необмежену владу в своїх руках, помагають трансформувати екстрактивні інститути в інклюзивні, створити суспільство, де головною цінністю стануть рівні економічні та політичні права кожного. Власне, такі нації не занепадають, а, навпаки, досягають свободи і сталого добробуту [1]. Екстрактивні інститути ґрунтуються не на засадах визискування (екстакції, збирання вершків) політичними елітами підкорених народів або власного народу, що стимулює корупцію як сучасний інструментарій духовно-інтелектуального, культурно-інформаційного гноблення, обмежує політичну та економічну свободи і в такий спосіб серйозно гальмує інноваційний розвиток та цивілізаційний поступ. Тут українці сподіваються на судові реформи, створення добросусідських антикорупційних інституцій, децентралізація влади і зростання місцевого самоуправління, суб'єкт якого — організовані територіальні громади.

Ще в 1994 році ми провели міжнародну конференцію «Національна еліта та інтелектуальний потенціал України» (в якій, до речі, брали участь й польські наковці), яка показала важливу роль безперервності (тяглості) передавання знань (інформації) з покоління в покоління та творення нових знань на рівні однієї генерації для безперешкодного розвитку національної спільноти, її прориву на передові інформаційні та ринкові простори [6]. Йшлося про так зване, згадуване вже, — складне соціальне явище духовно-інформаційної мобільності (ДІМ) людини і нації. На жаль, розробку цієї проблематики не було продовжено. Попри те, економічні практики свід-

чать, що дифузія і емісія науково-технічної, технологічної, соціально-економічної та іншої передової (інсайдерської) інформації, запозичення досвіду топових країн світу далі матиме колосальне значення для конвергенції інноваційного розвитку як окремих регіонів України, так і країни загалом. Власне, ця мета державотворення, судячи з виступів на економічному форумі «Давос-2018», може глобалізувати синергію креативних людей для проведення суспільних реформ, спільного творення фінансово-економічних, науково-технічних та інших новацій в сьогоднішньому роз'єднаному світі та протиставити його загарбницьким силам, що хочуть далі визискувати інші нації для власного тотального домінування на ринкових просторах; для твердження своїх великодержавних імперсько-шовіністичних «міров», генерування фейкової інформацію, аби знову ділити світ за своїми хибними ідеями. Гібридна війна загрожує Україні не тільки економічними, видимими територіальними втратами і безцінними людськими жертвами, а й духовно-інтелектуальними (інформаційними) невидимим зомбуванням живих нематеріальним міжпоколіннєвим пропагандистсько-брехливим трансфером з великим лагом часу дії. Для обороноспроможності ослабленої держави, підвищення ефективності її економіки дуже важать **неекономічні** чинники, яким український уряд не приділяє належної уваги.

Думаймо глобально: чи достатньо тільки прийнятих економічних санкцій проти російського агресора та термінів їх дії, чи вистачить лише історичної відповідальності Німеччини, аби вільно і стабільно розвиватися українській нації в світовому розмаїтті економік, культур, інформаційних просторів?! Ці виклики залишилися відкритими і вимагають подальших досліджень. Тому надто важливо якнайшвидше зрозуміти, що кожній людині, нації й вже точно — людству, треба на них відповідати, щоб вижити. Треба «дати», аби «бути»! Це виклик усім, передусім, відповідальності за майбутнє наше і світу, виклик ефективності євроатлантичного захисту соціогуманістичної концепції як планетарної. Власне, чи не соціогуманізм є тією глобальною концепцією нової доби, що синергією може об'єднати спільно роботи добра — роз'єднаний світ? Саме в рамках глобальності цієї концепції складові УНІ, ставши стратегемами розбудови національної держави, спроможні допомогти українству не забути істину: їхня країна на межі щоденного **вибору** між грубою гібридною

силою тоталітаризму і синергією креативу мудрості колективного захисту цивілізованого людства, його демократичних цінностей та відповідного доброчинства. Аби на «межі» зберегтися як нація, не втратити свою етнічну totoжність, власний імунітет (опірність) протистояти тотально-ідеологічній машині формування безадресного «советского человека», треба керуватися не тільки людино-націоцентричними цінностями, а й використовувати колосальний прорив цивілізованого людства в науково-технологічній сфері. Від прориву треба не лише брати, а поповнювати та гідно збагачувати його спільний інформаційний тезаурус. Чи у світі для цього створюються рівні умови і, головне, чи розуміємо: Путіна ні Кримом, ні Донбасом, ні Україною — не задовольнити. Їх окупація — це лише знищення артефактів старту давнього злочину «обустройства» російської імперії, але далеко не фініш дев'ялїної поведінки нового її маніяка світового калібру.

Отже, діяти належить нагально і в триєдиному контексті, як-то: гідності людини, нації та цивілізованого людства — його вселенського розмаїття економічних, соціальних, духовно-моральних, культурно-мовних, безпекових та інших засад, традицій і цінностей. З цих позицій, власне, виходьмо й при регіональній деокупації України та опрацюванні комплексної стратегії розвитку її соборної держави на найближчу, середню і далеку перспективу, де наскрізний зв'язок між ними забезпечуватиме реалізація згаданих вище СУГестій як основних стратегем національної ідеї. Притримуймося засад цієї демократичної ідеї побудови нашої національної держави. До розв'язання проблем активніше залучаймо ООН, її миротворчі інститути і сили. Нині міжнародна ситуація більш прихильна до України, ніж вона була сто років тому за часів УНР. Захід більше поінформований про Росі і не дасть їй знову дурити світ, віддаючи українців та інші народи в сферу впливу відкритої кремлівської тюрми, яка впродовж свого існування перманентно «обустроивалася» і, нарешті, «обустроилася» в сталу імперію зла. Щобільше, у цьому напрямку і в XXI сторіччі вона «удосконалюється», воюючи під прикриттям перефарбованої ідеології нового «русского міра», заохочуючи на побудову відповідних «світів» вождів Північної Кореї, ІДІЛу, підрозділів Аль Каїди і т. ін. Допоможімо українцям вистояти на «межі» з гібридно-зловісною війною! Світ, допомігши захистити суверенітет України, збільшить не лише

синергію цивілізованого людства, а й глобалізує соціогуманістичну відповідальність за колективну безпеку загроженій імпершівністами суб'єктності націй, за дотримання міжнародного правопорядку, транспарентності міждержавних відносин, субсидіарності прав окремої людини та прогресу людства планети Земля назагал. Це, врешті-решт, пришвидшить не лише вербальне, а й практичне втілення найвищої мегаморально-етичної максими людства: не чинити проти іншого народу того, чого не хотів би, щоб він робив ні тобі, ні цивілізованому світовому співтовариству. Рівно ж — зблизить комплексний розгляд феномену відповідальності не тільки людини перед людиною в трудових колективах, громадських організаціях та суспільних інституціях, а і нації перед нацією в планетарному вимірі.

1. *Аджемоглу Д.* Чому нації занепадають / Дарон Аджемоглу, Джеймс Робінсон ; пер. з англ. — Київ : Наш Формат, 2016. — 440 с.
2. *Вовканич С.Й.* Аксиологія державотворчих процесів за умов соціально-економічних змін: нових викликів і загроз національній безпеці / С.Й. Вовканич // Стратегічна панорама. — 2015. — № 1. — С. 76—83.
3. *Вовканич С.* Українці прикордоння: проблеми регіоналістики чи глобалістики? / Степан Вовканич // Інформація. Інтелект. Нація. — Львів : Євросвіт, 1999. — 416 с.
4. *Вовканич С.* Чи лише одна Німеччина відповідальна? / Степан Вовканич // Українамолода. — № 118(5279). — 2017. — 3 жовтня.
5. *Донбас і Крим: ціна повернення* / за заг. ред. В.П. Горбуліна, О.С. Власюка, Е.М. Лібанової та ін. — Київ : НІСД, 2015. — 474 с.
6. *Національна еліта та інтелектуальний потенціал України* // Матеріали міжнародної наук. конф. «Національна еліта та інтелектуальний потенціал України» / за ред. С.Й. Вовканича. — Львів : ІРД НАН України; Міжнародний центр освіти, науки і культури, 1996. — 312 с.
7. *Пушкарик Н.* Про помилки минулого і ...сьогодення. Мат. міжнародної конференції ВР України «Німеччина та Україна в Європі: відповідальність за минуле — обов'язки на майбутнє» / Наталя Пушкарик. // День. — № 123. — 2017. — 19 липня.
8. *Розумний М.М.* Виклики національного самовизначення / М.М. Розумний. — Київ : НІСД, 2016. — 196 с.
9. *Снайдер Т.* Історична відповідальність Німеччини перед Україною / Тімоті Снайдер // День. — № 115—116. — 2017. — 7—8 липня.
10. *Франко І.Я.* Одвертий лист до галицької української молодіжці / І.Я. Франко // Франко І.Я. Зібрання творів : у 50 т. — Т. 45: Філософські праці. — Київ : Наукова думка, 1986. — С. 401—409.

11. *Франко І.Я.* Поза межами можливого / І.Я. Франко // Франко І.Я. Зібрання творів : у 50 т. — Т. 45: Філософські праці. — Київ : Наукова думка, 1986. — С. 276—285.

Stepan Vovkanych

IS REGIONAL RESPONSIBILITY TO UKRAINE POSSIBLE WITHOUT GLOBALIZATION OF THE SOCIO-HUMANISTIC PARADIGM OF INTERNATIONAL RELATIONS?

For the first time, attention is drawn to the fact that under Russia's escalation of hybrid war against Ukraine there is the urgent need for globalization of socio-economic, spiritual and informational, ethno-cultural, legal and other responsibility of the West to Ukraine in terms of verification of a new socio-humanistic paradigm of international relations and application of the synergistic effect of civilized humanity as a result of the joint mobilization of human efforts in opposition to the current imperial-chauvinistic challenges to global security, aggressive responses to the weakened nations' sovereignty and subjectivity. Besides the insufficient defence capacity and security from the well-armed invaders, these nations suffer from the criminal, crafty and hybrid-misinformative invader's voice, which makes them voiceless and doomed to be eternally unheeded.

Keywords: historic responsibility to Ukraine, national idea, socio-humanistic paradigm, stratagems and maxima of the country's development.

Степан Вовканич

ВОЗМОЖНА ЛИ РЕГИОНАЛЬНАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ПЕРЕД УКРАИНОЙ БЕЗ ГЛОБАЛИЗАЦИИ СОЦИОГУМАНИСТИЧЕСКОЙ ПАРАДИГМЫ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ?

Едва ли не впервые обращается внимание на то, что в условиях эскалации Россией гибридной войны против Украины все больше актуализируется актуальность потребности глобализации социально-экономической, духовно-информационной, этнокультурной, политически-правовой и иной ответственности Запада перед Украиной в системе верификации новой социогуманистической парадигмы международных отношений и использования для этого синергического эффекта цивилизованного человечества, полученного от коллективной мобилизации его усилий на противостояние современному импершівністичним искам мировому правопорядку, агрессиям на суверенитет и субъектность ослабленных наций. Эти нации, кроме того, что недостаточно обороноспособны и защищены от хорошо вооруженного захватчика, еще страдают от его преступно-коварного, гибридно-дезинформационного голоса, который делает их безголосыми и обрекает быть вечно недоуслышанными.

Ключевые слова: историческая ответственность перед Украиной, национальная идея, социогуманистическая парадигма, стратегемы и максимумы развития страны.